

Небојша РАШО

СПАСАВАЊЕ ПОСАДЕ БРОДА „СВ. СПИРИДОН“ 1807.

Битка код Аустерлица и мир у Братислави покренули су лавину догађаја у Боки Которској. Период од доласка владике Петра I Петровића Његоша са Црногорцима и руске флоте са Крфа фебруара 1806. до Тилзитског мира 1807. свакако је један од најбурнијих периода у историји Боке. Бокељски поморци својим бродовима пловили су и учествовали у многим окршајима заједно са руском флотом 1806. године са француском војском око Дубровника, Херцег Новог и далматинских острва. Крајем 1806. Османско царство улази у рат против Русије. Ово је знатно отежало положај словенских снага на Јадрану. Вицеадмирал Сењавин са главнином снага напустио је Боку Которску да би се сукобио са турском флотом. Иако окружени са свих страна непријатељским формацијама, успјели су да сачувају територију као и контролу на мору. Судбина сукоба одлучена је далеко од Јадрана.

Руски команданти издали су више потврда (*attestato*) учесницима на страни Русије за њихове заслуге у овом сукобу. Једну од њих издао је капетан првог ранга¹ Иља Андрејевич Баратински капетану Антону Цвитихевичу за спасавање посаде транспортног брода „Св. Спиридон“. Након избијања рата са Османским царством вицеадмирал Дмтриј Николајевич Сењавин са главнином флоте напустио је Боку. Оставио је у Боки три линијска брода, једну фрегату и неколико мањих бродова за подршку копненим снагама у одбрани Боке Которске². У писму³ пуковнику Книперу Сењавин пише 6. (18) фебруара 1807. да је његов главни задатак одбрана Боке Которске у чему ће имати помоћ од капетана првог ранга Баратинског. За вријеме ратних дејстава у Боки и Далмацији 1806-1807, Баратински је заповиједао линијским бродом „Св. Петар“.

Очигледно да је име капетана Антона Цвитихевича, услијед прево-

¹ Капетан првог ранга у руској морнарици је висок чин. Након овог чина слиједи адмиралски чин. Одговарао би му чин капетана бојног брода.

² А. Л. Шапиро, Адмирал Д. Н. Сењавин, Военное издательство Министерства обороны Союза ССР, Москва, 1958, 189.

³ АСПБФИИР РАН (Архив Санкт-Петербуршког филиала Института историје Русије Российской Академии Наук), Ф. 115 Д. 360. Л. 39/40 об. Д. Н. Сењавин – Ф. Книперу, 6 (18) фебруара 1807.

да и преписа првобитног документа, погрешно написано. Покушао сам да у архивској грађи и објављеној литератури⁴ пронађем тачно име и презиме капетана, али нисам га пронашао. Његово презиме Руси пишу или Цвитихевич или Свјетешевич. Ни у списима поморске управе луке Росе 1806–1807.⁵ нема помена овог или сличног имена. У вријеме ратова 1806–1807. у Боки плове капетани из породица Цвијетовић, Цвјетковић, па и Цицовићи који би по презимену одговарали капетану који је спасао посаду „Св. Спиридона“. Крсто Цвијетовић (1780–1831) сели се 1798. у Венецију, а 1807. у Трст. Капетани Шпиро и Крсто Цвјетковић из Баошића и Богдан и Михаило Цицовић из Јошице плове у вријеме Наполеонових ратова у Боки⁶. Једино донекле слично име је Антон Божов Каменаровић (*Antonio Camenarovich qu Natale*) из Доброте. Он се помиње у једном спису⁷ из периода руске управе у Боки, такође као капетан бригантина. Антун Томић помиње га у списку⁸ капетана Каменаровића, наводи године рођења и смрти 1758–1828. и податак да је 1806–1807. пловио у руској служби са посадом од 50 морнара. Да је у преводу и препису презиме толико промијењено може се само претпоставити тако да ћу у даљем тексту користити име и презиме како је и написано – Антон Цвитихевич.

Такође у књизи Александра Соколова „Лѣтопись крушеній и пожаровъ судовъ русскаго флота отъ начало его по 1854 годъ“ издатај у Санктпетербургу 1855. нисам нашао помен бродолома брода „Св. Спиридон“ иако су у књизи наведена бројна страдања руских бродова. Очигледно је ријеч о броду чији је власник Бокелъ или неки други добровољац. Брод је пловио под руском заставом, као и брод капетана Цвитихевича. На то нас наводи и чињеница да је код Бокелја име брода често било „Св. Спиридон“. Соколов само наводи корвету „Флора“ под заповједништвом капетан–лајтнант Кологринова која је, пловећи из Боке Которске за Крф, упала у јако невријеме близу Улциња 26. јануара 1807. Брод је потонуо, а посада се искрцала на обалу близу Валоне и заробљена је.

Капетан Цвитихевич обратио се руском императору Александру I из Трста 1817. године. Он је описао детаљно акцију спасавања. Писао је на

⁴ Горан Ж. Комар, Књиге од вјерности и доброте Топалске комунитади (1751–1806), Друштво за архиве и повјесницу херцегновску, Херцег Нови, 2012; Petar Palavršić, Капетани i jedrenjaci Herceg Novog, Pomorski muzej Crne Gore, Herceg Novi, 2018.

⁵ ИАК (Државни архив Црне Горе архивско одељење Котор Историјски архив Котор), УПР I.

⁶ Petar Palavršić, Капетани i jedrenjaci Herceg Novog, Pomorski muzej Crne Gore, Kotor, 2018.

⁷ ИАК, УПР VII – 1.

⁸ Antun – Tonko Tomić, Dobrota : povjesnica bokeljskog pomorstva, Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, Kotor, 2009, 138.

француском, а у архиву се налази превод⁹ на руски језик. Капетан Цвитихевич испловио је фебруара 1807. из Измира на бригантину „Умијас“¹⁰. Бригантин¹¹ је једрењак са два јарбола, предњи са крсним, а крмени јарбол са сошним једрима. Пловећи у албанским водама, по јакој бури, срео се са транспортним бродом „Св. Спиридон“ који је пловио под руском заставом за Боку Которску. На броду су се поред посаде налазили руски војници и официри, залихе и ризница. Цвитихевич не наводи тачну локацију мјеста гдје се срео са бродом „Св. Спиридон“. Услијед јаке буре „Св. Спиридон“ је тонуо, а капетан Цвитихевич и његова посада су слушали крике очајних бродоломаца којима је пријетила сигурна смрт уколико им не притекну у помоћ. Иако је „Умијас“ био оштећен од буре, Цвитихевич се одлучио да помогне и спаси унесрећене са „Св. Спиридона“. Био је свјестан да ризикује свој живот и чланова посаде који нису били одушевљени акцијом спасавања по невремену. Саосјећајући са посадом и војницима са „Св. Спиридона“ Цвитихевич је рекао посади да људскост налаже да им се помогне. Притом је обећао награду и тако обезбиједио сагласност посаде за овај подухват. Спустили су барку¹² у море и борећи се са таласима кренули у акцију спасавања. Пришли су „Св. Спиридону“ и успјели да укрцају и спасу од сигурне смрти двадесет војника, двадесет и пет морнара, ризницу и пребацили се назад на бригантин. Да би пребацили посаду и војнике са „Св. Спиридона“ сигурно су морали бар два или више пута да пређу пут између два брода. Са „Умијаса“ су посматрали како оштећени једрењак тоне. Истинитост овог писма Цвитихевич је потврдио са, како је написао, свједочанством „господина кавалера Баратинског“. На крају истиче још једном да је ризиковао свој живот и животе посаде, да би спасио војнике, морнаре и ризницу. Цвитихевич моли цара да удостоји наградити овај подвиг, „који је учињен не из користољубља, него из човјекољубља и ревности у служби вашем величанству“. На крају писма потписао се са:

„Најсвемиловитивији Господару
 Вашег императорског величанства
 најпокорнији и најпослушнији слуга
 Антон Цвитихевич“

⁹ РГАВМФ (Российский государственный архив военно-морского флота), фонд 212, опис 8, Ед. Хр. 316, док. 2 – 3. На преводу докумената са руског језика помогао ми је Игор Миковић.

¹⁰ Име бригантина је такође под знаком питања и вјероватно је такође ријеч о грешци у превођењу и преписивању.

¹¹ Военно-морской словарь, Москва, Военно издательство, 1990, 60.

¹² Барка (лодка). Према руском поморском речнику Военно-морской словарь, 227, „лодка“ је пловило на весла дужине до 9 метара и ширине до 3 метра. Лодка је превелико пловило за бригантин тако да је вјероватно у питању била мања барка.

Молба капетана Цвитихевича са приложеним свједочанством капетана Баратинског примљена је из Министарства иностраних дјела 24. септембра 1817. у Државни адмиралски колегијум гдје се о њој одлучивало. Након прегледа документације и указа¹³ Колегијума од 27. септембра 1807. утврђено је, да за учињени подвиг на основу треће тачке допунског манифеста статута Ордена Св. Владимира, бококоторски становник Антон Цвитихевич заслужује награду овим орденом¹⁴. Колегијум се сагласио да се Цвитихевич одликује орденом Св. Владимира и да се то саопшти Министру поморства. Али како је списак за одликовања за ту годину предат Думи на усвајање, мишљења је да се одликовање одложи за следећу годину¹⁵. Нема података да је Цвитихевич одликован орденом Св. Владимира.

Орден Св. Равноапостолног кнеза Владимира установила је императорка Екатерина II 1782.¹⁶ и имао је четири степена. Орден је био црвени равнокраки крст са кнежевском мантијом под круном и монограмом „СВ“, а позади датум установљења ордена 22. септембар 1782. Носио се на црно – црвеној ленти. Додјеливао се за војне и цивилне заслуге под девизом „Полза, част и слава“. Од Бокелја орденом Св. Владимира IV степена одликовани су адмирал Марко Војновић за рад на сузбијању епидемије куге у Херсону 1784, мајор Ђорђе Војновић за учешће у рату 1806-1807. у Боки, Никола Војновић 1791, Сава Мирковић 1763, Марко Ивелић 1790, орденом Св. Владимира IV степена са лентом 1791. и орденом Св. Владимира великог крста II степена 1812, Петар Ивелић орденом Св. Владимира III степена¹⁷, Иван Вукотић 1834, контраадмирал Никола Вукотић 1830. и III степена 1848, Петар Вукотић 1833. и III степена 1854. за храброст у акцији на источним обалама Црног мора и Мирко Комненовић у Првом свјетском рату.

Бокелјски поморци истакли су се у рату 1806–1807. било као гусари, у борбама на мору, или дајући логистичку подршку словенској војсци. Подвиг капетана Цвитихевича и његове посаде још један је показатељ да су Бокелји били изузетно способни поморци. Спасовање четрдесет и пет људи, по јакој бури, уз свјесно ризиковање свог живота и посаде, је свакако поморски подвиг и зато је капетан Цвитихевич предложен за овај значајан орден.

¹³ РГАВМФ, фонд 212, опис 8, Ед. Хр. 316, док. 4.

¹⁴ РГАВМФ, фонд 212, опис 8, Ед. Хр. 316, док. 5.

¹⁵ РГАВМФ, фонд 212, опис 8, Ед. Хр. 316, док. 6.

¹⁶ Г. В. Вилинбахов, Награды России Ордена, Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета, Санкт-Петербург, 2006, 42.

¹⁷ Душан Ј. Мартиновић, Пет генерала Ивелића у руској армији, Бока 24, 2004, стр. 329–355.

17 Септембра 1807 #
 Адмиралтейство Коллегии
 По донесению № 1020.
 Приказание

Доставленное ко мне от Начальни-
 ца Министерства Иностранцев
 Дель Прованса на Высочайшее Его Импе-
 раторское величество и Императрицы
 и Императора Александра Павловича
 в приложении Аттестата данного
 ему Капитаном 1 ранги Барашкин-
 ским о спасении им в 1807 году Ду-
 подря, находившагося на Российском
 Транспортном судне именном в
 Спиридонии (Присовождения при селъ в
 Адмиралтейском Коллегии) на разобору-
 ние, прошу утвердить именной оному
 оному записке и возвращать подлин-
 ный экземпляр Светишевичу

№ 1667
 Село Рождество
 Сентября 14 Дня
 1807 года
 С. Св. Св. Св. 1807 года

РГАВМФ, фонд 212, опись 8, Ед. Хр. 316, док. 1.
 Обавјештење о пријему молбе капетана Цвѣтихевича (овдје пише Свјетешевич) са прило-
 женим свједочанством капетана Баратинског

Его Величеству!
 Александру I^{му} Императору и Самодержцу
 Всероссийскому, Князю Рязанскому и прочим
 и прочим.

Примите!

Лично изъяснить, что, как известно, и изъяснено
 в приложении.

Смолуется от Его Величества вознаграждение
 за спасенный в 1807 году экипаж, 20^{ти} солдат,
 25^{ти} матросовъ в воеводском казначействе в виду
 Санкт-Петербурга.

С. П. В. Владимирский № 54 - спасен
 экипаж в. Рязанского 4 м. Карлаусъ
 и прочее казначейство за спасенные экипажи
 и прочее казначейство казначейства
 в. Рязанского казначейства казначейства

но напѣ время положеное на впе-
сение въ думу сего Средаго рѣсни-
си, оудостоивашивше ѿ награды
тиновнишавъ чре штеми, то
по сему помагашивъ отложитъ
оное до будущаго года. При семъ
возвратитъ ѿ немцу Г. Шина-
стру и присланныхъ отъ него
бумаги. Спмбѣрѣ 10 Октя 1877
года. Похловъ.

№ 510

М. Понсе. П. С.
 № 456 ч. 5

Господину
 Принцу: Представителю
 Г. Мореттицу Министру,
 Императорских Высочайших
 Командированных по
 Высочайшему повелению
 находящегося в
 означенного Просителя Ивана
 Севица ~~Спасителя в 1807 году~~
 Императора Всероссийского
 подполковника в 1807 году
 наго ездя св. Спиридону ба
 служивающему ~~на~~ наградъ;
 Именем Ордена св. Владимира,

Исправлено
 Капитаном
 Г. Мореттицу
 Императорских
 Высочайших
 Командированных
 по Высочайшему
 повелению
 находящегося в
 означенного
 Просителя Ивана
 Севица

№ 6359

РГАВМФ, фонд 212, опись 8, Ед. Хр. 316, док. 4.

Државни адмиралски колегијум слаже се да се капетан Цветихевич одликује орденом Св. Владимира